

**NASTAVNO – NAUČNOM VEĆU
BEOGRADSKE BANKARSKE AKADEMIJE -
FAKULTET ZA BANKARSTVO, OSIGURANJE I FINANSIJE
UNIVERZITETA UNION**

Na osnovu Predloga odluke Nastavno-naučnog veća Beogradske bankarske akademije – Fakulteta za bankarstvo, osiguranje i finansije br. 76 od 25. februara 2022.godine i Odluke Senata Univerziteta Union br. A 075-01/22 od 10. marta 2022. godine. imenovani smo za članove Komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije pod nazivom „Ograničenja tržišne konkurencije u državama Jugoistočne Evrope" kandidata Nebojše Jovovića. Nakon što smo detaljno analizirali i proučili završenu doktorsku disertaciju podnosimo sledeći:

**R E F E R A T
O OCENI DOKTORSKE DISERTACIJE**

1. Osnovni podaci o kandidatu

Nebojša Jovović je rođen u Nikšiću, 08.04.1989. godine. Magistrirao je na Ekonomskom fakultetu u Podgorici. Angažovan je kao asistent u nastavi na Fakultetu za Ekonomiju i Biznis Univerziteta Mediteran Podgorica, a bio je angažovan i u drugim ustanovama i organizacijama. Uradio je veći broj ekonomsko-finansijskih projekata i publikovao više radova. U narednoj tabeli date je sažet pregled osnovnih biografskih podataka o kandidatu.

Radno iskustvo	
2020 - danas	<p>Samostalni savetnik I</p> <p>Sektor za utvrđivanje zabranjenih sporazuma, zloupotrebe dominantnog položaja, procenu koncentracija, pojedinačnih izuzeća i analizu uslova konkurencije na tržištu - Odsek za analizu uslova konkurencije na tržištu,</p> <p>Agencija za zaštitu konkurencije, Podgorica, Crna Gora</p>
2018 - danas	<p>Asistent u nastavi</p> <p>Fakultet za Ekonomiju i Biznis</p> <p>Univerzitet Mediteran, Podgorica, Crna Gora</p>
2019 - 2020	<p>Glavno ovlašćeno službeno lice</p> <p>Sektor za kontrolu državne pomoći - Odsek za neposrednu kontrolu</p>

	Agencija za zaštitu konkurencije, Podgorica, Crna Gora
2017 - 2019	Samostalni savetnik I Sektor za utvrđivanje zabranjenih sporazuma, zloupotrebe dominantnog položaja, procjenu koncentracija, pojedinačnih izuzeća i sektorskih analiza - Odsjek za sektorske analize, Agencija za zaštitu konkurencije, Podgorica, Crna Gora
2011 - 2017	Ekonomsko-finansijski analitičar i konsultant Finansije i računovodstvo i ekonomsko-finansijske analize Global Investment d.o.o., Podgorica, Crna Gora
Obrazovanje i osposobljavanje	
2019-danas	Doktorske akademske studije (PhD), studijski program »Finansije« Beogradska bankarska akademija - Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije, Univerzitet Union u Beogradu
2012-2014	magistarski studijski program „Preduzetništvo“ Univerzitet Crne Gore, Ekonomski Fakultet, Podgorica,
2011 - 2012	Diplomirani finansijski menadžer Univerzitet „Mediteran“ Podgorica, Fakultet za poslovne studije „Montenegro Business School“, Crna Gora
2008 - 2011	Bachelor finansijskog menadžmenta Studijski program „Finansijski menadžment“, Univerzitet „Mediteran“ Podgorica, Fakultet za poslovne studije „Montenegro Business School“, Crna Gora
Radovi i projekti	
Radovi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jovović, N. (2021), „The Impact of Corruption On Competition in the Countries of Southeast Europe“, <i>Journal of International Studies</i>, , 14(4), 87-96. doi:10.14254/2071-8330.2021/14-4/6, SCOPUS. 2. Jovović, N. (2020), Global Implications Of The Growin Power Of Digital Economy, International Scientific Conference, Global Economic Trends – Challenges and Pppportunities, November 30, 2020, Belgrade banking academy, Belgrade,

	<p>Serbia.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Jovovic, N. (2020), „Shadow Economy And Competition In South-Eastern Europe, Competition Protection Policy as a Factor of Competitiveness of Montenegro“, III international conference SER 2020 on “New Trends And Best Practices In Socioeconomic Research”, Igalo (Herceg Novi), Montenegro. 4. Draskovic, V., Draskovic, M., Vasbieva, D.G., Jovovic, N. (2020), „The Phenomenon of Alternative Institutions in the Countries of Southeast Europe“, <i>Transformations in Business & Economics</i>, Vol. 19, No 2B (50B), pp.720-730, SCI. 5. Ivić, M., Delibašić, M., Jovovic, N. (2019), „Institucionalna racionalnost kao savremena alternativa ekonomske nauke i prakse“, <i>STED Journal</i>. 1(1), ISSN 2637-2150. 6. Jovovic, N. (2018), The Institutional Evolution in The See Countries, The International Science Conference SER 2018, H. Novi. 7. Jovovic, R., Draskovic, V., Jovovic, N. (2016), „Quality of Knowledge in Higher Education in Montenegro, <i>Transformations in Business & Economics</i>, Vol. 15, No 3 (39), pp.113-121, SCI. 8. Jovović, N. (2015), „Strategic implication of the recent financial crisis“, <i>Economics&economy</i>, međunarodni časopos, No 4, str. 81-83, ISSN 2336-9213. 9. Jovović, R. Janković, D, Jovović, N. (2015), Uticaj računovodstvenih manipulacija na finansijsko izvještavanje, X kongres saveza računovođa i revizora Crne Gore, 10. Jovović, R., Jovović, N. (2014), „Resources, environment, and economic development“, <i>Montenegrin Journal of Ecology</i>, br. 1., ISSN 23337-0149. 11. Jovović, N. (2014), „Novinarstvo u novoj ekonomiji: profesionalni identitet i nezavisnost“, <i>Medijski dijalozi</i>, br 19, ISSN 180-5845. 12. Jovović, R., Jovović, N. (2014), Sustainable development of protected areas: financial aspects, V međunarodno savjetovanje održivi razvoj, Travnik. 13. Jovović, R., Jovović, N. (2013), „Understanding shadow banking and it’s role in the recent financial crisis“, <i>Montenegrin Journal of economics</i>, vol. 9, No 1. ISSN 1800-5845.
--	--

2. Osnovni podaci o disertaciji

Doktorska disertacija kandidata mr Nebojše Jovovića, pod naslovom „**Ograničenja tržišne konkurencije u državama Jugoistočne Evrope**“, izložena je na 226 stranice kompjuterski složenog teksta formata A4, standardnog proreda i veličine slova. Pored rezimea na srpskom i engleskom jeziku, uvoda, zaključka, bibliografije, pregleda grafičkih prikaza i priloga, strukturu doktorske disertacije čini pet međusobno povezanih poglavlja. U izradi disertacije korišćena je savremena i relevantna literatura, pretežno na engleskom jeziku, impresivnog obima, sistematizovana u vidu 311 referentnih bibliografskih jedinica. U cilju ilustrovanja određenih razmatranja, strukture i dinamike pojedinih pojava i njihovih međusobnih odnosa, u disertaciji su korišćene 24 tabele, 10 slika i 38 grafikona.

Predmet doktorske disertacije je istraživanje ograničavajućih faktora konkurencije u državama Jugoistočne Evrope (JIE): Crnoj Gori, Srbiji, Bosni i Hercegovini, Albaniji i Severnoj Makedoniji, uključujući razne teorijsko-metodološke aspekte i empirijsko istraživanje stepena ostvarene tržišne konkurencije. Pored toga, predmet glavnog dela empirijskog istraživanja je da se oceni nivo negativnog uticaja ograničavajućih faktora na tržišnu konkurenciju.

Ciljevi istraživanja su da se:

- a) istraže svi bitni aspekti tržišne konkurencije u posmatranim državama,
- b) ukaže na problem ograničenja tržišne konkurencije,
- c) identifikuju osnovni faktori koji negativno utiču na tržišnu konkurenciju,
- d) potvrdi postojanje povezanosti između proučavanih varijabli izabranom ekonometrijskom metodom, odnosno utvrdi funkcionalna zavisnost između zavisne varijable i selektovanih nezavisnih (eksplanatornih) varijabli,
- e) korišćenjem adekvatnog ekonometrijskog pristupa identifikuju funkcionalne forme, koje na najbolji način opisuju uticaj selektovanih faktora na tržišnu konkurenciju,
- f) analizira sposobnost (konkurentnost) posmatranih država da prodaju proizvode i usluge na međunarodnom tržištu, i
- g) analiziraju rezultati i predlože preporuke za ekonomsku politiku.

Značaj disertacije je višestruk.

Prvo, u ovoj disertaciji se prvi put na našim prostorima daje celovit pregled naučnih i stručnih radova, objavljenih u svetski poznatim naučnim i stručnim časopisima u kojima se korišćenjem naučnih metoda i modela istražuje tržišna konkurencija.

Drugo, istraživanje je obavljeno u sasvim novom ekonomskom i političkom okruženju, koje je veoma različito od onoga na kojem su zasnovana teorijska i empirijska

istraživanja tržišne konkurencije u svetskoj literaturi. U tom pogledu, doprinosi smanjenju izraženog deficita znanja o predmetu istraživanja.

Treće, u državama u kojima je realizovan predmet istraživanja nisu vršena opsežnija i celovitija istraživanja ovog fenomena, posebno ne na način koji je primenjen u disertaciji, tako da u tom smislu ona predstavljati značajan doprinos kako postojećoj literaturi, tako i naporima da se objasne neispunjena očekivanja u efikasnosti tržišne konkurencije.

Četvrto, s obzirom na to da je poznat značaj tržišne konkurencije za rast i razvoj privrede i napredak društva u celini, saznanja i informacije koje će se dobiti nosioci ekonomske politike u posmatranim državama mogu da uspešno primene u akcionom i strategijskom smislu.

U radu se teorijski i empirijski testiraju sledeće hipoteze:

H1: Teorijski model konkurencije implicira pozitivne relacije između efikasnosti privrede i nivoa tržišne konkurencije, tj. implicira da je tržišna konkurencija najbolji mehanizam za alokaciju resursa u nekoj privredi.

H2: Teorijski model konkurencije ne može se uniformno primeniti za kvantifikovanje uticaja konkurencije na privredu tranzicionih država.

H3: Na tržišnu konkurenciju u tranzicionim privredama utiču specifični ograničavajući faktori, koji nisu objašnjavani u teorijskom modelu konkurencije: korupcija, siva ekonomija, neizgrađene formalne institucije, postojanje ekstraktivnih institucija i istorijsko nasleđe (pređeni put razvoja - path dependance). Selektovani faktori su negativno uticali na konkurenciju u državama JIE i one značajno zaostaju u toj oblasti za državama EU-11 (11 bivših socijalističkih država) i ostalim državama Evropske Unije.

U skladu sa prirodom teme, postavljenim ciljevima i hipotezama, u istraživanju su korišćene metode kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja. Metoda dedukcije korišćena je u istraživanju teorijskih saznanja i u metodološkom usmeravanju istraživanja. Indukcija je korišćena za proveru teorijskih polazišta kroz empirijsko istraživanje. Istorijsko-deskriptivna metoda je korišćena u prikazu evolucije teorijskih pogleda na tržišnu konkurenciju. Metoda deskripcije je poslužila za opisivanje bitnih osobina tržišne i planske ekonomije, a metoda komparativne analize u delu upoređivanja rezultata tranzicije sa razvijenim privredama kao i za poređenje različitih faktora uticaja na stepen tržišne konkurencije, te za poređenja sa razvijenim državama Evrope.

Za obradu podataka korišćeni su statistički softverski paketi SPSS i STATA, a u zavisnosti od svhe analize koja je definisana u empirijskom delu, korišćene su različite metode i tehnike statističke analize: deskriptivna analiza, višestruka linearna korelaciona i regresiona analiza, analiza vremenskih serija i dr.

3. Prikaz i ocena sadržaja doktorske disertacije

Disertacija je strukturirana iz pet tematskih celina, uvoda i zaključka.

U uvodnom delu disertacije definisani supredmet i cilj, postavljen je adekvatan teorijski okvir i polazne hipoteze, objašnjene su naučne metode koje su primenjene u istraživanju. Takođe, u uvodnom delu se prikazuje relevantna literatura sa fokusom na radove koji su značajni sa aspekta empirijske analize tržišne konkurencije i tranzicije u državama JIE.

Drugi deo, pod nazivom „Osnove teorije konkurencije”, obuhvata istorijski pregled razvoja teorije konkurencije, počev od merkantilizma do savremenih pogleda na konkurenciju. Ključna pitanja su: razumevanje uloge konkurencije za preduzeća i nacionalne privrede i njene uloge za prosperitet ekonomije.

U trećem delu koji nosi naziv „Tranzicija i tržišna konkurencija država Jugoistočne Evrope” koji se odnosi na razmatranje tranzicije iz planske privrede u tržišnu privredu, opisuju se ključne karakteristike te tranzicije. Obrađuju se pitanja odnosa tranzicije i institucija, tranzicije i inovacija i otvorenost za trgovinu i investicije. Takođe su obrađene oblasti politika koje se preduzimaju da se realizuju tranzicioni ciljevi.

U četvrtom delu koji nosi naziv „Rezultati tranzicije u državama Jugoistočne Evrope” istražuju se rezultati tranzicije, indikatori i okruženje za konkurenciju u posmatranim državama. Prezentujuju se i komentarišu glavni ekonomski indikatori i sagledavaju problemi u tranziciji, koji zahtevaju dalju analizu u sljedećem poglavlju.

U petom delu koji nosi naslov „Glavna ograničenja tržišne konkurencije u državama Jugoistočne Evrope” fokus je na determinantama tržišne konkurencije u posmatranim državama. Sprovodi se SWOT analiza uslova za konkurentnost posmatranih država. Posebno se kreira TOWS matrica nacionalne konkurentnosti po državama. Identifikuju se faktori ograničenja tržišne konkurencije.

Šesti deo „Empirijsko istraživanje stepena tržišne konkurencije i uticaj selektovanih ograničavajućih faktora” istražuje uticaj posmatranih faktora na nivo tržišne konkurencije. U teorijskom prilazu se analizira svaki ograničavajući faktor. U empirijskom delu ovoga poglavlja uzimaju se podaci iz relevantnih izvora i obrađuju korišćenjem ekonometrijskih metoda, pre svega, višestruke linearne regresije i statističkog predviđanja. Na kraju poglavlja se daje analiza dobijenih rezultata.

U zaključku su sumarno prezentovani rezultati do kojih se došlo u istraživanju na osnovu postavljenih istraživačkih hipoteza.

4. Ostvareni rezultati i naučni doprinos

Doprinos ove doktorske disertacije ogleda se kako na teorijskom, tako i na metodološkom i empirijskom planu. Teorijski doprinos disertacije ostvaren je celovitim prikazom najznačajnijih radova iz oblasti teorije konkurencija, sa fokusom na onim radovima koji su objavljivani posle 1990. godine, kada je tranzicija i počela. Jedan od važnih doprinosa

ove disertacije može je u domenu analize tržišne konkurencije u okruženju značajno različitom od onoga na kojem je razvijena teorija konkurencije.

Značajan doprinos istraživanja je i u produbljenom objašnjenju jedne vrlo značajne teme, koja je retko i nedovoljno obrađena u regionu JIE, kao u teorijskom smislu, tako i u praksi tranzicionih država. Učeinjen je značajan naučni napor u teorijskom i empirijskom smislu, i date su nove smernice i informacije u ovoj oblasti. Pored navedenog, ostvareni naučni doprinos ove doktorske disertacije ogleda se i u:

- sistematizovanju obimne teorijske i empirijske građe,
- proširivanju postojećih naučnih znanja iz oblasti ograničavajućih faktora tržišne konkurencije u zemljama Jugoistočne Evrope,
- sveobuhvatnoj i selektivnoj analizi raznih aspekata proučavane teme, kako savremenih teorijskih koncepcija, tako i praktičnih iskustava,
- modeliranju ključnih teorijskih shvatanja i nivoa njihove praktične primene,
- izradi SWOT analize i TOWS matrice po pojedinim značajnim pitanjima iz domena proučavane teme,
- koncipiranju predloga metodološkog prilaza ocenjivanju stepene tržišne konkurencije u tranzicionim državama,
- upoznavanju sa najnovijim teorijskim i praktičnim razvojnim pojavama, tendencijama i koncepcijskim pristupima rešavanja problema iz ove oblasti,
- identifikovanju ključnih faktora i ograničenja tržišne konkurencije u posmatranim državama,
- pokušaju davanja predloga uzornih modela za unapređenje poslovanja i biznis okruženja u tranzicionim privredama koje se istražuju i
- objašnjenje mnogih značajnih aspekata predmetne teme kojoj u posmatranim državama nije posvećena potrebna i dovoljna pažnja, uprkos činjenici da su rezultati tranzicije prilično daleko od očekivanja.

Doktorska disertacija kandidata mr Nebojše Jovovića, pod nazivom "**Ograničenja tržišne konkurencije u državama Jugoistočne Evrope**" predstavlja rezultat adekvatnog pristupa u postavljanju predmeta, ciljeva, hipoteza i strukture istraživanja. Na osnovu toga, Komisija konstatuje da doktorska disertacija poseduje sve odlike originalnog, kvalitetnog naučnog rada, sa jasno postavljenom temom doktorske disertacije, aktuelnim i kompleksnim istraživačkim pitanjima, jasnim područjem istraživanja, adekvatno selektovanom literaturom, čije proučavanje je zajedno sa primenom adekvatnih naučnih metoda rezultiralo izvođenjem logičnih zaključaka, i potvrđivanjem postavljenih istraživačkih hipoteza.

Kandidat je pokazao neophodnu umešnost i zavidnu naučno-istraživačku sposobnost, ostvarivši značajan naučni i stručni doprinos u oblasti istraživanja konkurencije.

5. Ocena ispunjenosti obima i kvaliteta u odnosu na prijavljenu temu

Primenjujući naučne metode istraživanja, kandidat je izvršio adekvatan izbor, definisanje i sistematizaciju područja i problema istraživanja. Delovi doktorske disertacije logično su povezani u skladnu celinu sa izvedenim zaključnim konstatacijama. Sprovedena istraživanja u disertaciji u potpunosti su usklađena sa naslovom doktorske disertacije. Jasno definisani predmet, ciljevi i hipoteze naučnog istraživanja, koji su odobreni za izradu usklađeni su sa predmetom izvršenog istraživanja, testiranim hipotezama i ciljevima istraživanja. Finalna struktura doktorske disertacije značajno je unapređena, nakon novih saznanja i širenja vidika kandidata tokom izrade disertacije.

6. Zaključna ocena komisije

U skladu s navedenim analizama, konstatacijama i ocenama, članovi Komisije su zauzeli *jedinstven i pozitivan stav* u pogledu razmatrane disertacije mr Nebojše Jovovića pod nazivom **"Ograničenja tržišne konkurencije u državama Jugoistočne Evrope"**, kako u pogledu *ispunjavanja* svih potrebnih naučno-metodoloških uslova i standarda, tako i *aktuelnosti* istraživačke teme, otvaranja mogućnosti za nova istraživanja i *zadovoljenja svih kriterijuma* u pogledu kvaliteta, sadržajnosti, sistematičnosti, argumentovanosti, originalnosti, stilske i jezičke izražajnosti i tehničke opremljenosti rada. Posmatrajući kroz prizmu ispunjenosti navedenih kriterijuma, članovi Komisije su zaključili da razmatrana doktorska disertacija predstavlja *kvalitetan teorijsko-empirijski i naučno-istraživački rad*, koji sadrži dovoljno korisnih poruka, predloga i preporuka za donošenje adekvatne strategije unapređenja tranzicije i tržišne ekonomije u državama Jugoistočne Evrope

Kandidat je metodološkim kombinovanjem teorijskog i empirijskog pristupa kvalitetno istražio postavljenu temu i verifikovao sve postavljene hipoteze. Zadatak je bio težak i složen, i zahtevao je proučavanje obimne literature i sprovedenje opsežnih empirijskih istraživanja. Kandidat Jovović je realizovao sve postavljene ciljeve istraživanja, pri tome se otvoreno, kritički opravdano i argumentovano odnosio prema glavnim pitanjima disertacije. Ako se svemu tome dodaju brojne originalne analize, jasan stil, kvalitetni i poučni zaključci, može se reći da je uspešno popunio zacrtani konceptualni okvir, u kojem je gradacijski strukturirao sve podnaslove, u kojima je na kvalitetan način uspeo da istraži osnovnu temu.

7. Predlog komisije

Imajući u vidu opštu ocenu rada, ostvarene rezultate i naučni doprinos doktorske disertacije, Komisija sa zadovoljstvom konstatuje da je doktorska disertacija mr Nebojše Jovovića u potpunosti urađena prema odobrenoj prijavi i da zadovoljava sve postavljene

standarde za izradu doktorske disertacije. Sledstveno tome, Komšija predlaže Nastavno-naučnom veću Beogradske bankarske akademije – Fakultetu za bankarstvo, osiguranje i finansije i Senatu Univerziteta Union da kandidatu Nebojši Jovović, magistru ekonomskih nauka, odobri odbranu doktorske disertacije pod nazivom "**Ograničenja tržišne konkurencije u državama Jugoistočne Evrope**"

U Beogradu, 12.03.2022. godine

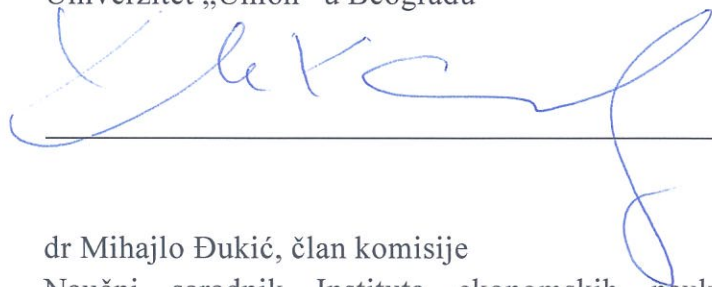
ČLANOVI KOMISIJE:

Članovi komisije:

Prof. dr Zoran Grubišić, predsednik komisije
Beogradska bankarska akademija –
Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije
Univerzitet „Union“ u Beogradu

Prof. emeritus dr Hasan Hanić, mentor
Beogradska bankarska akademija –
Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije
Univerzitet „Union“ u Beogradu

dr Mihajlo Đukić, član komisije
Naučni saradnik Instituta ekonomskih nauka u
Beogradu